

Kovács Endre:

**É. SZ. 47° 02' 42",
K. H. 17° 53' 19"**

Életem nagy részében nem hallottam erről a helyről, de aztán egyszer elromlott a fűnyíróm és el kellett vinnem Vámosra, a szervízbe. Akkor láttam először az üres parkolót és lejjebb azt, amit úgy hirdettek a parkolóban, „római kori villagazdaság”. Arra gondoltam, ide még visszajövök.

Aztán egy este Both Gábor borkereskedő barátomnak említettem ezt a dolgot, főleg a fűnyírót, borozgattunk, és akkor azt mondja nekem, arra gondolt, kellene rendeznünk egy bacchanáliát ott a romokon. Beszélt nekem nagyon szép mozaikokról, mindenféle faragott fejekről, élőkről és holtakról, szóval hogy az egy inspiratív hely. Vinnénk oda rengeteg kurvát, hát persze bort is. Azon fennakadtunk, hogy vizeznénk-e a bort, mint ahogy a rómaiak tették állítólag. Valakit említett, hogy süthetné majd a vaddisznókat, meg a tulkokat, nem tudom, talán a Mészáros Zoli? Persze táncosnők is lennének. Az egész három napig tartana. Aztán mondtam, én olyan etruszkra venném a dolgot, nekem az nagyon tetszik, ahogy elnyúlva, a könyökünkre támaszkodva iszogatnánk. Ahogy azt Cerveteriben láttam, a múzeumban. És amúgy is, mondtam, ott van az etruszk–magyar nyelvrokonság, illetve vérrokonság, ami egy alternatív elmélet a magyar nyelvrokonságról. Említettem Mario Alinei olasz nyelvészprofesszor *Etrusco: Uno forma arcaica*

di ungherese („Ősi kapocs: A magyar–etruszk nyelvrokonság”) című művét. Aztán persze mondtunk más neveket is: Magyar Adorjánt, Kur Gézát, Nagyernyei Szabó Zoltánt, míg eljutottunk Orbán Árpád *Folio Hungarica. Déli magyar őshaza, az új délies, sokszöges, poligonális szórokonitási rendszer és diadalútja* című munkájához. Aztán eszembe jutott, hogy ezek a könyöklősök mintha a sírokból kerültek volna elő. Későre járt, hagytuk a dolgot.

Már egy jó ideje dolgoztam a vöröskő-témámon, amikor egyszer aztán felmentem a fajszi kálváriára, hogy lefényképezsem az ott felállított vöröskő-talapzatra helyezett feszületet. Magammal vittem egy üveg ecetet és egy nagy kovácsoltvas-szöveget, hogy elkészítem a *Szög és ecet* című művemet a feszület alatt. Nos, innen láttam először Balácát, fentről a távolban. A látványban nem jutottam tovább, mint az elhatározáshoz, hogy elmegyek majd oda egyszer.

Életem során kétszer is olyan helyen éltem, ahol a rómaiak látható nyomot hagytak maguk után. A rómaiak szempontjából ezek perifériális helyek. Az egyik *Lusonna* a Léman-tó partján, az Alpok lábánál, a birodalom szélén, egy kikötő nyomai, kereskedők települése. A másik onnan ezeröttszáz kilométerre a *Pelso* tó közelében, szintén a birodalom szélén, Baláca, ennek latin nevét nem ismerem. Az előző oly kevés nyomot hagyott maga után, hogy a neki szentelt múzeum egy palántázó üvegházra emlékeztet. Míg a második, és ez itt most a lényeg, a villagazdaság, művekben gazdag.

Amikor már a vöröskőnek szentelt könyvön dolgoztam, eljöttem ide, hogy fényképeket készítek a faragott kövekről.

Aztán elkészült a könyvem makettje, sürgett a határidő, és akkor Bartuc Gabi megmentett, mert nem volt akkor még szöveg hozzá (mint ahogy most se lenne), és megírta.

Íme (részlet): „[Térjünk még vissza a rómaiakhoz...], a csodálatos oszlopfőkhöz és fogadalmi táblákhoz meg oltártöredékekhez, mágikus állatképekhez, varázslatos vadászenetekhez, annál is inkább, mert az az érzésem, hogy a mai napig csak kevesen tudnak róluk. Titkos kincs, holott nyilvános,

mindenki számára nyitott a kétezer éves vil-
lagazdaság romjain kialakított bemutatóhely.

A Balácán látható oszlopfők jelzésszerű
maszkos fejfigurái naiv megmunkálásukkal
csodálatos összhangot alkotnak ezzel a me-
leg, porózus anyaggal. Látszólagos primitív-
ségük ellenére is rafinált, absztraháló munka
eredményei. A »szellem geológiáját«, a tudat
mélyrétegeit látom bennük. Például az úgy-
nevezett maszkos oszlopfő a negyedik szá-
zadból, Vörösberényből tiszta kozmogónia, a
giacomettisre csiszolt, alapvonásaira véglete-
sen letisztult fej a nagy füleivel groteszk fi-
gura, mellette egy rohanó kutyával vagy őz-
zel számomra a kozmoszt birtokba vevő em-
ber gyermeki őszinteségű ábrázolása. Égi
üzenet. Az idők távolából egy »objekt«, plane-
táris relief, véletlenül sem közönséges ásvány.
A régi egyszerű lelkivilágú mestereknek az
idő romboló-építő mechanizmusa is segített a
tárgyak szakrális funkciójának, üzenetének a
felerősítésében. A merészen üresre koptatott
homokos anyagfelületeken van, ahol már
csak apró faragott jelek láthatók. Majdnem,
de mégsem nonfiguratív kompozíciók, hi-
szen az emlékezésnek és a tulajdonképpen
kézzelfogható anyagnaturalizmusnak, a vö-
röskő strukturális tulajdonságainak a szinté-
ziséből születnek. Az öröklétbe átmentett an-

tik világ optimizmust és bátorságot sugall, jó-
kedvet. Élet és halál, öröklét és enyészet moz-
dulatai végletesen összefonódnak. Miért van
az, hogy a szarkofág és a sírkövek derűs ha-
lottairól, urambocsá', a strandokon magukat
homokba ásó fiatalok jutnak eszembe? Én a
vöröskő anyagának az oldottságával, a ho-
mok képlékeny simulékonyosságával és derűjé-
vel magyarázom az asszociációt, amibe bele-
játszik a római életmód is, amiről úgy tudjuk,
hogy a természetben gyökerezve a végleteket
nagyon közel hozta egymáshoz. Vannak azért
szomorú mozdulatlanságban megkövült csa-
ládábrázolások is ezeken az antik kőlapokon,
ahogyan Kovács Endre fotói is tanúsítják.”

És akkor készítettem még egy képet a táj-
ról, onnan, Balácáról nézve, Balácát. Ezen
már nem látszik az ásatásra épült kiállítás
helyszíne, a környezet viszont igen, a tavaszi
ragyogásban.

A kép jobb oldalán egy apró kis villagazda-
ságot láttam (azt hiszem, fából épült), virágzó
fákkal körülötte. Három traktort és a háttér-
ben ipari tevékenység nyomait. Ennek közép-
pontjában egy fehér hegyet láttam, először
azt gondoltam, talán a szkíta-római-avar-
hun – és hát végül is magyar – kurgán, de
nem, nem az volt. Azt már biztos benőtte a fű.
És hát a hidrofor. Én azt szeretem a legjobban.

